

**Науково-консультативний висновок
щодо проекту Закону України «Про внесення змін до
Закону України «Про органи самоорганізації населення»
(реєстр. № 3704-1 від 11.12.2013 р.)**

Вивчення проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про органи самоорганізації населення» (реєстр. № 3704-1 від 11.12.2013 р.) у контексті чинних Конституції України, законодавства про місцеве самоврядування та його органи, а також окреслених Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади напрямків здійснення муніципального будівництва дозволило дійти наступних висновків.

Система місцевого самоврядування не може вважатися завершеною, якщо самоврядування відсутнє на низовому рівні, найбільш наближеному до населення, тобто на рівні будинку, вулиці, кварталу, мікрорайону, маленького села або селища. Саме органами самоорганізації населення – створеними вуличними, квартальними, сільськими, селищними комітетами, комітетами мікрорайонів – можна заповнити цю ланку. Відтак сьогодні є такий важливий діалог між місцевою владою та громадою, тим паче, що згідно законодавства органи самоорганізації населення входять до системи місцевого самоврядування. Одною з головних перешкод на шляху становлення в країні повноцінної самоорганізації населення є недосконалий та суперечливий Закон України «Про органи самоорганізації населення», прийнятий ще 2001 р.

Тому актуальним є прийняття оновленого законодавства про органи самоорганізації населення. Подальшої конкретизації питання щодо уточнення статусу, питань організації та діяльності органів самоорганізації населення отримали у проекті Закону України «Про органи самоорганізації населення» № 3704-1 від 11.12.2013 р. (далі – законопроект № 3704-1).

**Порівняльний аналіз основних положень
проекту Закону України «Про органи самоорганізації населення»
№ 3704-1 від 11.12.2013 р. із Законом України «Про органи
самоорганізації населення» №2625-III від 11.07.201р. та
законопроектом № 3704 від 29.11.2013 р.**

У законопроекті № 3704-1 від 11.12.2013 р. у порівнянні із чинним Законом «Про органи самоорганізації населення» містяться такі принципи новації:

- додатково визначені такі поняття, як «мікрогромада», «член мікрогромади», «питання місцевого значення», «загальний склад органу самоорганізації населення», «загальні збори», «конференція», «територія діяльності органу самоорганізації населення», «уповноважені»;

- закріплено неприбутковий статус органів самоорганізації населення (далі – ОСНів);

- принципи, на підставі яких здійснюють свою діяльність ОСНи, доповнено принципами: публічності та відкритості; добровільності при утворенні ОСНів та їхньої політичної нейтральності; підзвітності, підконтрольності та відповідальності ОСНів перед відповідними радами лише у частині реалізації ними делегованих повноважень, використання бюджетних коштів та переданого їм майна; узгодження інтересів мікрогромади та територіальної громади; захисту прав та законних інтересів членів мікрогромади, задоволення їх соціальних потреб; плановості діяльності та колегіальності у прийнятті рішень;

- введено чотири управлінських рівні ОСНів та передбачена можливість застосування договірного принципу розподілу повноважень між ОСНами різних рівнів;

- визначено порядок обрання на конференцію мешканців певної території представників мешканців дрібніших територій, що входять до її складу;

- визначено склад ініціативної групи, яка може виступати ініціатором проведення загальних зборів (конференції);

- спрощено процедуру створення ОСНу через проведення лише одних загальних зборів (конференції) жителів з одночасним обранням персонального складу ОСНу;

- встановлено, що обраними на загальних зборах (конференції) вважаються особи, які одержали більше голосів учасників загальних зборів (конференції) у порівнянні із іншими кандидатами в межах визначеного загального складу ОСНу;

- встановлено, що ОСН як представницький орган створюється на необмежений термін, а його персональний склад переобирається через визначений загальними зборами (конференцією) термін повноважень або достроково;

- скасовано дозвільний характер отримання ОСНами власних повноважень, коли власні повноваження ОСНу визначають самі загальні збори (конференція) із визначеного Законом переліку повноважень без додаткового їх затвердження радою; передбачена можливість зміни складу власних повноважень у процесі діяльності ОСНу;

- передбачено право ОСНу приймати рішення організаційно-розпорядчого характеру, які є обов'язковими для членів ОСНу і рекомендованими для членів територіальної мікрогромади та інших суб'єктів, кого стосуються ці рішення;

- скорочено термін легалізації ОСНу реєструючим органом;

- ОСНам надано право на об'єднання в асоціації з метою захисту своїх прав, обміну досвідом, розвитку контактів (у тому числі міжнародних), а також для спільного вирішення питань своєї діяльності;

- визначено процедури поділу та приєднання територій діяльності ОСНів;

- встановлена можливість делегування ОСНу радою на договірній основі окремих повноважень своїх виконавчих органів, передачі майна та фінансів;
- за ОСНами, які мають статус юридичної особи, закріплено право на заснування підприємств, установ та організацій для здійснення господарської діяльності;
- визначено, що доходи від здійснення ОСНом господарської діяльності заснованих ОСНом підприємств, установ та організацій є однією із складових фінансової основи його діяльності;
- встановлено необхідність створення ревізійної комісії ОСНу і визначено порядок її створення;
- розмежовані процедури дострокового припинення повноважень персонального складу ОСНу та його ліквідації;
- передбачено створення загальнодержавного реєстру ОСНів;
- передбачено, що сільські, селищні, міські, районні у місті (у разі їх створення) ради можуть встановлювати для підприємств, установ та організацій, заснованих (утворених) ОСНами, пільги по сплаті місцевих податків та зборів;
- встановлено, що у разі ліквідації ОСНу раді повертаються лише ті фінансові ресурси та майно, які були передані ОСНу радою для виконання власних та делегованих повноважень; інші фінанси та майно ОСНу використовуються за рішенням загальних зборів (конференції) на виконання завдань, передбачених Положенням про ОСН або на благодійні цілі.

Законопроект № 3704 від 29.11.2013 р. відрізняють від законопроекту № 3704-1 від 11.12.2013 р. такі принципові положення:

- процес скликання загальних зборів (конференції) значно складніший: додатково вимагається збирання підписів під ініціативою щодо проведення таких зборів щонайменше від 1/3 громадян, які проживають на відповідній території;
- виконавчий комітет сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради має сприяти проведенню загальних зборів (конференції) лише за умови, якщо створення ОСНу підтримано не менш як половиною членів відповідної мікрогромади, що мають право голосу;
- передбачено, що голова ОСНу населеного пункту обирається не загальними зборами (конференцією), а на засіданні обраного складу ОСНу;
- передбачено, що очолювати ОСН населеного пункту може представник мікрогромади, якого не обирали загальні збори (конференція), а якого призначив орган місцевого самоврядування;
- встановлено, що обраними до складу ОСНу вважаються усі особи, які одержали більше половини голосів учасників загальних зборів (конференції) – без урахування встановленого кількісного складу ОСН, що за умов виборів багатьох кандидатів може бути нездійсненим;

- допускається, що до складу ОСНУ населеного пункту можуть на посаду його керівника потрапити особи, які не були обрані населенням, а питання про їх призначення вирішується на засіданні самого ОСНУ;

- передбачено існування примірного положення про ОСН, яке затверджується Кабінетом Міністрів України;

- встановлено, що власні повноваження ОСНУ визначаються радою виключно на етапі надання дозволу на його створення і не можуть надалі доповнюватися в межах визначеного Законом переліку;

- не визначено перелік повноважень органів місцевого самоврядування, які можуть бути делеговані ОСНУ і взагалі таке делегування не передбачено;

- не передбачено створення загальнодержавного реєстру ОСНів;

- у разі неутворення ОСНУ населеного пункту відповідна рада за пропозицією сільського, селищного, міського голови затверджує уповноважену особу як представника виконкому сільської, селищної, міської ради у цьому населеному пункті (населених пунктах), районі в місті, на яку поширюються повноваження місцевого самоврядування, що надаються ОСНУ населеного пункту;

- серед власних повноважень ОСНУ не передбачено можливість здійснювати контроль за порядком формування тарифів на житлово-комунальні послуги, ремонтних робіт, підписувати акти передачі-прийому житлово-комунальних послуг, наданих членам територіальної мікрогромади, та виконаних ремонтних робіт;

- не передбачено можливість делегування ОСНУ права складати адміністративні протоколи про правопорушення у сфері благоустрою населених пунктів;

- матеріальною основою діяльності ОСНУ є фінанси і майно, створене, придбане або отримане в результаті здійснення господарської діяльності комунальних підприємств, що перебувають в оперативному управлінні ОСНУ (у разі делегування радою таких повноважень) та отриманого ним з інших джерел, дозволених законодавством;

- усі фінанси і майно ОСНУ, незалежно від джерел їх походження, визнаються власністю ради і у разі припинення діяльності ОСНУ разом із фінансовими ресурсами повертаються відповідній сільській, селищній, міській, районній у місті (у разі її створення) раді, що дала згоду на утворення зазначеного ОСНУ; ці фінанси та майно не можуть перерозподілятися між членами ОСНУ або жителями мікрогромади;

- рішення організаційно-розпорядчого характеру, які може приймати ОСН, є обов'язковими лише для членів ОСНУ;

- ОСН не може виступати засновником підприємств, установ, організацій; ці підприємства, установа, організації, а також окремі об'єкти житлового фонду, що перебувають у комунальній власності територіальної громади села, селища, міста можуть надаватися ОСНУ відповідною радою лише в оперативне управління;

- передбачено, що у разі ліквідації ОСНу фінансові ресурси та майно підлягають поверненню відповідній сільській, селищній, міській, районній у місті (у разі її створення) раді, що дала згоду на утворення зазначеного ОСНу – незалежно від того, передавала рада ці фінанси та майно ОСНу чи ні;

- створення ревізійної комісії ОСНу не передбачається;

- сільська, селищна, міська, районна у місті (у разі її створення) рада та її виконавчі органи здійснюють контроль за усією фінансовою діяльністю ОСНу та використанням ним усього майна, а не тільки в межах делегованих ОСНу повноважень і переданих йому радою фінансів і майна.

Таким чином, розроблений проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про органи самоорганізації населення» № 3704-1 від 11.12.2013 р. є актуальним з точки зору покращення існуючого правового регулювання організації та діяльності органів самоорганізації населення, а також більш демократичним, в порівнянні з законопроектом № 3704 від 29.11.2013 р., і враховує унікальну громадсько-публічну природу органів самоорганізації населення.

У цілому представлений законопроект № 3704-1 від 11.12.2013 р. характеризується високим теоретико-методологічним рівнем підготовки, раціональним поєднанням матеріального та процесуального нормативного матеріалу, логічним структуруванням та побудовою, широкою термінологічною базою, чітким додержанням вимог юридичної техніки.

Разом з цим щодо законопроекту №3704-1 слід висловити ряд пропозицій та зауважень. Значна частина їх має спільний із зауваженнями щодо законопроекту №3704 характер, зокрема, щодо правового статусу, природи, соціальної та територіальної основи, управлінських рівнів ОСН, суб'єктів права бути обраними до складу ОСН, а також суб'єктів надання дозволу на створення даних органів, кадрового забезпечення, статусу заступника голови ОСН, юридичної сили рішень ОСН, питань підзвітності керівництва даних органів, взаємовідносин ОСН з виконавчими органами місцевих рад, відповідальності за порушення законодавства про ОСН тощо.

Крім того, слід висловити й інші зауваження щодо змісту окремих положень законопроекту №3704-1.

1. Додаткових опрацювань потребують запропоновані норми про визначення термінів, зазначені у ст. 2 законопроекту.

Так, дещо проблемними є дефініції *«органи самоорганізації населення»*, *«питання місцевого значення»*, *«уповноважені»*, *«мікрогрумада»*. Зокрема, неприйнятним з формально-юридичної та системно-функціональної точки зору є запровадження терміну *«мікрогрумада»*. Введення такого поняття є недоречним, оскільки, перш за все, у Конституції України та діючому законодавстві відсутнє дане поняття. Крім того, у такий спосіб фактично створюється *«матрьошка»* громад і, як

наслідок, «матрьошка» представницьких органів, що де-факто породжує колізію компетенції. На негативні сторони такої моделі, що за сучасної моделі місцевого самоврядування проявляються при взаємодії «місто – район у місті», а також при знаходженні одного населеного пункту в адміністративних межах іншого, неодноразово звертали увагу і науковці, і практики.

Місцеве самоврядування має здійснюватися на територіях, відмежованих одна від одної. На одній території не повинно бути декількох територіальних громад як суб'єктів повноважень місцевого самоврядування. Безумовно, об'єднана територіальна громада є складним утворенням, і для організації муніципального управління вона має поділятися на певні частини. Територіально організація системи місцевого самоврядування такої громади має здійснюватися саме шляхом утворення певних муніципальних органів. Але житель має бути членом лише однієї територіальної громади, за належністю до якої і реалізовувати свої муніципальні права та обов'язки. Тому вважаємо необхідним залишити передбачене у чинному Законі України «Про органи самоорганізації населення» положення, згідно якого соціальною основою організації та діяльності органів самоорганізації населення виступають жителі відповідної території.

Безумовно, позитивним положенням законопроекту є спроба розробників визначити поняття «питання місцевого значення», що характеризує об'єкт усієї муніципальної форми публічної влади в Україні. Дане поняття має загальномуніципальне значення, а тому його доцільно включити не до спеціального закону, а до загального Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

До сьогоднішня відсутність законодавчого визначення цього поняття призводить до неможливості чіткого розмежування предметної підвідомчості державних та муніципальних органів, породжує чисельні компетенційні конфлікти між ними. Розробниками запропоновано відносити до об'єктів діяльності місцевого самоврядування не лише ті питання, які віднесені Конституцією України, законами України та статутом територіальної громади до предметів відання місцевого самоврядування, а й інші питання, які не належать до виключної компетенції органів державної влади. Але ж органи державної влади наділяються не лише виключною, але й загальною компетенцією, а також можуть здійснювати делеговані повноваження. Крім того, визначений ч.2 ст. 19 Конституції України режим правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування не дозволяє здійснювати ті повноваження, що не передбачені у законодавчий спосіб за даними органами.

2. Статтею 2 законопроекту *органи самоорганізації населення визначаються як представницькі органи, що створюються жителями,*

які на законних підставах проживають на території села (сіл), селища, міста або їх частин, для вирішення завдань, передбачених цим Законом.

На представницький характер даних органів вказує і ст.1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». При цьому не використовується формула «представницький орган місцевого самоврядування». Віднести до числа таких органів органи самоорганізації населення не вбачається можливим як з формально-юридичної точки зору, так і враховуючи функціональну специфіку даних органів, які здійснюють не лише представницьку, але й організаційно-виконавчу, обліково-розпорядчу, інформаційну та інші функції.

Крім того, зазначене у ст. 2 законопроекту № 3704-1 визначення ОСН не відображає подвійну складну *публічно-громадську природу*. Отже, у законопроекті фактично дублюється існуюча у сучасному законодавчому просторі нечіткість правового статусу органів самоорганізації населення.

3. Одночасно слід звернути увагу й на визначення *«власні повноваження органу самоорганізації населення»*, під якими пропонується розуміти *повноваження органу самоорганізації населення, які визначені загальними зборами (конференцією) при його створенні та в подальшому у межах, визначених цим Законом.*

Позитивним моментом є те, що скасовано дозвільний характер отримання ОСНами власних повноважень, а також, що власні повноваження ОСНу визначають самі загальні збори (конференція) із визначеного Законом переліку повноважень без додаткового їх затвердження радою; передбачена можливість зміни складу власних повноважень у процесі діяльності ОСНу.

На продовження цього визначення у **статті 15. Власні повноваження** органу самоорганізації населення було б доцільним включити 16 пункт: інші повноваження, передбачені цим та іншими законами, інакше складається враження, що перелік є вичерпним.

4. Стосовно визначення у ст. 2 *«делеговані повноваження органу самоорганізації населення»* як повноваження сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради та її виконавчих органів, якими відповідна рада може додатково наділити орган самоорганізації населення у разі набуття ним статусу юридичної особи.

Якщо мова йде про відповідні *«ради та її виконавчі органи»*, то відповідно і наділити делегованими повноваженнями може не тільки відповідна рада, як зазначається у визначенні, а і її виконавчі органи.

Вбачається, кращим є визначення *делегованих повноважень органу самоорганізації населення* діючого Закону «Про ОСН»

Крім того, необхідно розробити обґрунтовані рекомендації щодо формування кошторису витрат на виконання ОСН власних та делегованих повноважень (із застосуванням підходів фінансування за можливостями бюджету або фінансування повноважень за визначеними нормативами),

чітко прописати типовий перелік повноважень, які можуть передаватися ОСН, визначити організаційно-правові норми взаємовідносин різних видів ОСН, які співіснують на одній території та відпрацювати алгоритм розподілу їх повноважень та фінансування.

5. Щодо ст. 3 законопроекту: Правовий статус органу самоорганізації населення

На сьогоднішній день чинне законодавство не надає чіткої відповіді на питання про публічно-владну або громадську природу органів самоорганізації населення, про належність їх до підсистем або органів місцевого самоврядування, або форм безпосередньої муніципальної демократії. Не вирішене дане проблемне питання й у тексті законопроекту. Так, частина перша відносить органи самоорганізації населення до публічно-владної системи місцевого самоврядування, а частина четверта визначає дані органи як неприбуткові організації. Разом з цим, чітке нормативне закріплення поняття та інституційної природи органів самоорганізації населення має вкрай важливе значення не лише для забезпечення системності правового регулювання даних органів, але й для оптимізації організаційного механізму вирішення територіальною громадою питань місцевого значення.

Слід звернути увагу й на визначення форм органів самоорганізації населення. Поряд з комітетами будинковими, вуличними, квартальними, комітетами мікрорайонів, залишені невизначеними форми таких органів у селах (кількох селах) або селищах, які не є адміністративними центрами, районах у місті (в разі неутворення районної у місті ради), та крім того загальний перелік залишений відкритим, що неповною мірою узгоджується з визначенням території діяльності органу самоорганізації населення (ст.2).

6. Проблемним питанням у практиці фінансування ОСН є нерегульованість статусу їх **неприбутковості** у законодавстві. Тому позитивним досягненням є положення **п. 4 ст. 3 законопроекту 3704-1** про те, що *органи самоорганізації населення здійснюють власну діяльність на неприбутковій основі*. Податковий Кодекс України відносить до неприбуткових організацій лише «органи місцевого самоврядування та створені ними установи або організації, що утримуються за рахунок коштів відповідних бюджетів». ОСН створюються за ініціативою фізичних осіб, тому державна податкова служба не вважає їх неприбутковими організаціями. Виходячи з цього, легалізація ОСН на практиці, як правило, здійснюється шляхом повідомлення, тобто без набуття статусу юридичної особи, що є одним із стримуючих факторів формування фінансових інститутів (самостійного бюджету, кредитних коштів, трансфертів та ін.) забезпечення їх діяльності. Для вирішення цього питання пропонується внести відповідні зміни до діючого законодавства з питань оподаткування. І це ще один аргумент стосовно удосконалення реєстраційно-

легалізаційної процедури та встановлення єдиної форми легалізації – реєстрації ОСН з набуттям статусу юридичної особи у законопроекті «Про ОСН» № 3704-1.

Як зазначалося, у п. 4. ст. 3 законопроекту закріплено неприбутковий статус ОСНів, в той же час у п. 1 ст. 19 законопроекту № 3704-1 за ОСНами також передбачається *право засновувати підприємства, установи та організації для здійснення господарської діяльності*. Це право поширюється на ОСН зі статусом юридичної особи будь-якого рівня. Крім того, у законопроекті не міститься такої суперечливої умови як делегування радою повноваження щодо здійснення господарської та комерційної діяльності. Однак, відсутність чіткого формулювання мети використання доходів від комерційної діяльності створює можливість для зловживань членами персонального складу ОСН та може виникати підміна понять та мети створення ОСНів.

При вирішенні питання про можливість громадських організацій займатися підприємницькою діяльністю необхідно:

- дотримувати рекомендації Ради Європи, відповідно до якої для НУО встановлено дві умови здійснення комерційної діяльності - використання прибутків на виконання статутних завдань та заборона розподіляти їх між засновниками та членами організації;

- враховувати варіанти імплементації рекомендацій Ради Європи, які використали зарубіжні держави у своєму законодавстві про громадські організації. Деякі держави встановлюють власні умови здійснення громадськими організаціями комерційної діяльності. Зокрема, регламентують перелік видів такої діяльності, визначають межі неоподаткованого доходу організацій від комерційної діяльності, диференціюють умови здійснення підприємницької діяльності в залежності від виду громадської організації (наявності у неї статусу суспільно чи приватно корисної організації).

Найбільш оптимальним варіантом юридичного оформлення даного права ОСН вважаємо закріплення права безпосередньо здійснювати підприємницьку діяльність, якщо вона відповідає меті їх створення та сприяє досягненню цієї мети. Таке юридичне формулювання знизить ризик зловживань з боку об'єднання.

Як свідчить практика, основним джерелом фінансового забезпечення діяльності ОСН в Україні сьогодні виступають кошти відповідного місцевого бюджету. Зміцненню матеріально-фінансової основи діяльності цих органів сприятиме віднесення до джерел фінансування також коштів від здійснення органом самоорганізації населення господарської діяльності; дотацій та субвенцій, отриманих з місцевого бюджету, коштів державних цільових фондів, коштів, одержаних в порядку технічної чи благодійної, у тому числі гуманітарної допомоги; місцевих зборів на засадах добровільного самооподаткування; кредитних коштів, інших надходжень, не заборонених законодавством.

Саме тому надання ОСНам права на господарську діяльність потребує детального врегулювання.

7. Позитивним моментом законопроекту є запропонована норма щодо **захисту прав вже зареєстрованих ОСН**. Так, у **статті 13** законопроекту 3704-1 встановлено, що **орган самоорганізації населення створюється на необмежений строк**. Рішення відповідної сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради про надання дозволу на створення органу самоорганізації населення не припиняється із завершенням терміну повноважень цієї ради.

Оскільки, багато таких органів так і не пройшли перереєстрацію після місцевих виборів 2010 року просто по причинах небажання відповідних рад перереєструвати попередні органи самоорганізації, а легалізували саме знову створені органи, які ініціювалися не за ініціативою «знизу» – від населення, а були створені безпосередньо за ініціативою самих органів місцевої влади – «зверху».

8. Позитивним у законопроекті 3704-1 є певне спрощення **порядку процедури створення та легалізації органів самоорганізації населення**, порівняно з діючим Законом України «Про органи самоорганізації населення» та законопроектом №3704, де процес підготовки до легалізації органів самоорганізації населення, сама процедура реєстрації ОСН зі статусом юридичної особи була занадто складною і багатоетапною.

Однак, пункт 1 статті 14 передбачає, що легалізація органу самоорганізації населення є обов'язковою і здійснюється шляхом його реєстрації або повідомлення про заснування. Часто є незрозумілим, коли ОСН вважається фактично створеним і його правовий статус до реєстрації.

Краще було б уніфікувати форму легалізації відповідних утворень, всі вони повинні мати статус юридичних осіб, проте їх статутна діяльність має обмежуватися відповідною територією.

Така норма дає можливість забезпечити організаційну та фінансову самостійність ОСН, вступати у договірні відносини з іншими підприємствами та організаціями, укладати угоди щодо одержання окремих повноважень органів місцевого самоврядування, прийняття до оперативного управління майна комунальної власності, отримання бюджетних коштів тощо.

9. **Щодо ст. 27 законопроекту: Дестрокове припинення повноважень голови, заступника голови, секретаря, членів органу самоорганізації населення, голови та членів ревізійної комісії**

Невизначеною залишається процедура та механізм підзвітності керівництва та членів органу самоорганізації населення, а також процедура позбавлення керівних повноважень.

10. *Статтею 31 законопроекту № 3704-1 передбачена широка система спеціальних (правових, організаційних, матеріально-фінансових) гарантій організації та діяльності органів самоорганізації населення, а також механізм відповідальності цих органів, що покликані забезпечувати реальне, найповніше та найефективніше здійснення ними наданих повноважень. Разом з цим поза законопроектної регламентації залишаються відносини між органами самоорганізації населення та виконавчими органами місцевих рад, сільськими, селищними, міськими головами, порядок їх реалізації. Крім того, задля уникнення зловживань з боку місцевої влади необхідно **розширити коло гарантій діяльності органів самоорганізації населення** з боку органів місцевої влади та детально унормувати процедурні аспекти припинення діяльності ОСН. Також потрібно закріпити чіткі права та обов'язки ОСН в частині їх підзвітності, підконтрольності та відповідальності перед відповідними радами та жителями відповідної території.*

Висновок підготовлений к.ю.н., старшим науковим співробітником сектору муніципального права та місцевого самоврядування НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування Онупрієнко А.М.

**Директор
Науково-дослідного інституту
державного будівництва та
місцевого самоврядування
НАПрН України**

д.ю.н. С.Г. Серьогіна